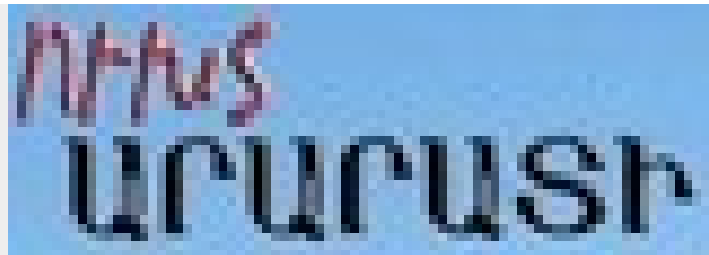

ՈՉ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՅԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐ

Posted on April 19, 2010 by Keghart

Category: [Opinions](#)

✘ ["Ուկրաինա Արարատի"](#), Հայաստանի Ազատագրության Հայ Գաղտնի Բանակի (ԱՍԱԼԱ) ազատամարտիկների եւ նախկին քաղաքականությանը հասարակական նախաձեռնություն, 19 ապրիլ 2010 թ.

Ղարաբաղյան հակամարտության և հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման ոչ քաղաքական, այլ իրավական ուղիների մասին (Բավ է ենթարկվել 18-ամյա քաղաքական քաջքշուկին (1), Ժամանակն է անցում կատարել միջազգային իրավական հարթություն)

Միջազգային ընկերակցությունը երբեք ազնիվ չի եղել Հայկական Հարցում, նրանում ներառված խնդիրներում:(2) Այդպես էր անցյալում, այդպես է այսօր: Հենց դա նկատի ունենալով Մեծ Նորվեգացին՝ Ֆրիտյոֆ Նանսենը, երբ նշում էր. **“Կարեկցում եմ հայ ժողովրդին, որ խճճվեց եվրոպական քաղաքականության մեջ: Նրա համար ավելի լավ կլիներ, եթե իր անունը երբևէ հնչած չլիներ եվրոպացի որևէ քաղաքագետի բերանից”** (Ֆրիտյոֆ Նանսեն, ‘Խաբված ժողովուրդ’, ԵՊՀ հրտ., Երևան, 2000, էջ 272-273):

✘ ["Ուկրաինա Արարատի"](#), Հայաստանի Ազատագրության Հայ Գաղտնի Բանակի (ԱՍԱԼԱ) ազատամարտիկների եւ նախկին քաղաքականությանը հասարակական նախաձեռնություն, 19 ապրիլ 2010 թ.

Ղարաբաղյան հակամարտության և հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման ոչ քաղաքական, այլ իրավական ուղիների մասին (Բավ է ենթարկվել 18-ամյա քաղաքական քաջքշուկին (1), Ժամանակն է անցում կատարել միջազգային իրավական հարթություն)

Միջազգային ընկերակցությունը երբեք ազնիվ չի եղել Հայկական Հարցում, նրանում ներառված խնդիրներում:(2) Այդպես էր անցյալում, այդպես է այսօր: Հենց դա նկատի ունենալով Մեծ Նորվեգացին՝ Ֆրիտյոֆ Նանսենը, երբ նշում էր. **“Կարեկցում եմ հայ ժողովրդին, որ խճճվեց եվրոպական քաղաքականության մեջ: Նրա համար ավելի լավ կլիներ, եթե իր անունը երբևէ հնչած չլիներ եվրոպացի որևէ քաղաքագետի բերանից”** (Ֆրիտյոֆ Նանսեն, ‘Խաբված ժողովուրդ’, ԵՊՀ հրտ., Երևան, 2000, էջ 272-273):

Այսօր շատ հարմարավետ և մոդայիկ է դարձել տարբեր երկրների ու ժողովուրդների դեմ իրականացվող բռնություններն ու ագրեսիաները բացատրել ‘երկակի ստանդարտների’, տերությունների ‘ազգային շահերի’, ‘նավթամուղերի ու գազամուղերի ճանապարհների’ շուրջ աշխույժ և անսքող քաղաքական շահարկումով(3), առանց նկատի առնելու, որ դրանով ‘արդարացվում է’ մեծ, թե փոքր պետությունների պատասխանատու պաշտոնյաների կողմից մարդկության դեմ իրականացվող հանցագոր-

ծուրթունքները, որովհետև այդ գործողություններն ուղեկցվում են ժողովուրդների կոտորածներով, բռնազաղթերով, մարդկանց մեծ ու փոքր խմբերի կյանքի, գույքի, ազատությունների իրավունքների համատարած ոտնահարումների փաստերով: Այդպես է և հայ ժողովրդի պատմության արդի շրջանում, 1988-ի փետրվարից սկսած: Աշխարհում չկա մի հակամարտություն, որի կարգավորման իրավական տարբերակը գոյություն չունենա, և դրանց մեջ ցայսօր չկա մեկը, հատկապես, եթե դա հայկական խնդիր է, որի կարգավորման համար, ինչպես անցյալում, այնպես էլ 1988-ից սկսած, միջազգային ընկերակցությունը իրավականի փոխարեն հենց միայն կամային-քաղաքական լուծումներ չառաջադրի: Եվ դա անում է մի այնպիսի կատաղի համառությամբ, որն ի վերջո, վերածվում է միջազգային ‘քաղաքական կապրիզի’:

1. - Ղարաբաղյան հակամարտություն: Ղարաբաղյան հակամարտության արդի շրջանը, որ սկզբնավորվեց 1988-ից, ձգվում է արդեն շուրջ 22 տարի, իսկ հանգուցալուծումը այդպես էլ չի երևում: Խոսքն այն մասին չէ, որ գերտերությունների շահերի ու ծրագրերի համատեքստում հակամարտությունը մերթ սառեցվում է, մերթ բոր-բոքվում, այլ նրա, որ հակամարտության խաղաղ կարգավորման իրական ուղիներն այդպես էլ թաքուն են պահվում և հայությունից, և հակամարտությանը կամա, թե ակամա ներգրավված այլ ժողովուրդներից:

Մինչդեռ այդ ուղիները գոյություն ունեն:

Դրանցից մեկը հակամարտությունների խաղաղ կարգավորման միջազգային ընդունված կարգն ու համաձայնությունն է, որ կոչվում է **Միջազգային բախումների խա-ղաղ լուծման Կոնվենցիա, Հաագա, 18 հոկտեմբերի 1907 թ.:**

Ի՞նչ է ասում այդ փաստաթուղթը: Հաագայի Կոնվենցիան հակամարտության խա-ղաղ կարգավորման համար նախատեսում է իրավական գործողությունների մի կուռ համակարգ, հանգրվանային երեք փուլերի ու քայլերի հետևյալ հաջորդականությամբ.

ա) Առաջին փուլում, համաձայն Կոնվենցիայի 2-րդ բաժնի 2-րդ հոդվածի պահանջի, հակամարտող կողմերը պետք է օգտվեն մեկ կամ մեկից ավելի բարեկամ երկրների միջնորդական առաքելության ծառայություններից: Համաձայն Կոնվենցիայի 2-րդ բաժնի 5-րդ հոդվածի պահանջի՝ միջնորդական առաքելությունը համարվում է ավարտված այն պահից, երբ հակամարտող կողմերից մեկը կամ միջնորդը համոզվում է, որ հաշտության առաջարկները չեն ընդունվում հակամարտող կողմերից որևէ մեկի կողմից:

բ) Երկրորդ փուլում, համաձայն Կոնվենցիայի 3-րդ բաժնի 9-րդ հոդվածի, ստեղծվում է հակամարտության պատճառները հետաքննող հանձնաժողով, որն անցկացնում է հակամարտության պատճառների անաչառ ու բարեխիղճ հետաքննություն և իր առաջարկություններն է ներկայացնում հակամարտող կողմերին: Եթե հետաքննող հանձնաժողովի առաջարկները նույնպես չեն ընդունվում հակամարտող կողմերից որևէ

մեկի կողմից, ապա հարցը տեղափոխվում է հաջորդ փուլ:

գ) Երրորդ փուլում, համաձայն Կոնվենցիայի 4-րդ բաժնի 2-րդ գլխի 41-րդ հոդվածի, հարցը ներկայացվում է հատուկ այդ խնդրի համար ստեղծվող միջնորդ դական դատարան, որի որոշումներն արդեն պարտադիր են հակամարտող կողմերի համար:

Արդ, նշված քայլերից ո՞րն է, որ իրականացվել է Ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման համար:

Առաջին. Հայտնի է, որ 1992-ի մարտի 24-ին ԵԱՀԿ-ի Հելսինկիի լրացուցիչ հանդիպման ժամանակ առաջարկ է եղել առաջիկայում՝ ամռանը, Մինսկ քաղաքում հրավիրել հատուկ կոնֆերանս և ստեղծել աշխատանքային խումբ, որը պետք է զբաղվեր Ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման հարցերով՝ հիմնվելով ԵԱՀԿ սկզբունքների ու պարտավորությունների վրա: Ուշադրություն դարձնենք այն փաստին, որ ԵԱՀԿ-ն այն ժամանակ միջազգային կազմակերպություն էր, իսկ 2009 թվականից նա արդեն ընդհանուր պետություն հանդիսացող Նոր Եվրոպայի պետական կառույց է: Նշենք նաև, որ առ այսօր Մինսկի կոնֆերանսը չի հրավիրվել:

Երկրորդ. ԵԱՀԿ Մինսկի խումբն անցնող 18 տարիների ընթացքում իրականացրել է Հակամարտությունների խաղաղ կարգավորման Կոնվենցիայի 1-ին և 2-րդ բաժինների պահանջները միայն: Այսինքն, 18 տարի շարունակ առաջարկներ է մշակել և ներկայացրել կողմերին, որոնք նույն հետևողականությամբ մերժվել են: Մինչդեռ, եթե միջնորդական առաքելությունը գտնվեր իրավական դաշտում, ապա պարտավոր էր համաձայն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի պահանջի ավարտված համարել իր գործունեությունը և առաջարկել հակամարտող կողմերին խնդիրը տեղափոխել 3-րդ բաժնով կարգավորվող փուլ և, ըստ այդմ, ստեղծել միջազգային հետաքննող հանձնաժողով:

Երրորդ. Հաագայի Կոնվենցիայի 2-րդ բաժնի 8-րդ հոդվածը նշում է, որ միջնորդական առաքելությունը պետք է ուղղված լինի չեզոքացնելու պատերազմի վտանգը և միջնորդ երկրները նույնպես պարտավորություն են կրում պահպանելու խաղաղության ռեժիմը:**(4)** Մինչդեռ, Մինսկի խումբը ճնշումներ է գործադրում ԼՂՀ-ի, ՀՀ-ի և հայության վրա՝ պատերազմի հնարավոր վերսկսման սպառնալիքով նրանցից զիջումներ կորզելու համար: Հենց այդ պատվերով է պայմանավորված Ադրբեջանի ղեկավարության կողմից ռազմական ագրեսիա սկսելու մասին ռազմատենչ հայտարարությունները, ինչպես նաև ժամանակ առ ժամանակ ԼՂՀ, ՀՀ սահմանամերձ շրջաններում հրադադարի ռեժիմի կոպիտ խախտումները: Կա գրեթե լոգունգի վերածված մի ձևակերպում. **‘Համաձայնեք առաջարկներին, այլապես Ադրբեջանը նոր պատերազմ կսկսի: Թեև մենք միշտ զգուշացնում ենք, որ հակամարտությունը չի կարող լուծվել ուժային ճանապարհով’:**

Այսինչ, Կոնվենցիայի հաջորդ քայլով, ինչպես նախատեսված է 2-րդ բաժնի 2-րդ

որն ի դեպ, նույնպես միջազգային դատարանի խնդիրն է: Մեր խնդիրը միջազգային վեճի՝ հակամարտության, իրապես խաղաղ կարգավորման լուծումը գտնելն է, ինչն անտեսել են մեր իշխանությունները՝ ենթարկվելով արևմուտքի հորդորներին:

Իսկ խնդրի լուծումը հետևյալն է. ՀՀ-ն և ԼՂՀ-ն դիմում են Մինսկի խմբի համա-նախագահ երկրների ղեկավարներին, հակամարտության կարգավորմամբ շահագրգիռ բոլոր կողմերին, ինչպես նաև ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդին՝ առաջարկելով, Մինսկի խմբի միջնորդական առաքելության այս ձևաչափը համարել սպառված, և գործողությունը տեղափոխել կարգավորման հաջորդ փուլ, ըստ այդմ՝ ստեղծել հետաքննող հանձնաժողով, մանավանդ որ Մադրիդյան նորացված (թե՞ չնորացված) (5) սկզբունքները չեն տալիս հակամարտության իրական լուծման բանալին:

2. -Հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորում, Հայաստան-Թուրքիա Արձանագրություններ: Ինչ ասվեց վերևում ամբողջությամբ վերա-բերում է նաև հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման խնդրին, որի ուղղությամբ 2001-ից գործող հայ-թուրքական հաշտեցման հասարակական ձևա-չափերը, ինչպես նաև պատմաբանների հանձնաժողով ստեղծելու առաջարկները պետք է համարել իրենց սպառած, իսկ այդ ընթացքում մի շարք երկրների կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործողություններն ու փաստերը, որպես Հաագայի Կոնվենցիայով կատարված միջնորդական դիվանագիտական առա-քելություն՝ պետք է համարել անօգուտ, որովհետև մյուս կողմը՝ Թուրքիայի Հանրա-պետությունը, մինևույն է մնում է Հայոց ցեղասպանության ժխտողականության դիրքերում, որը հնարավորություն չի տալիս բանակցությունների միջոցով հասնել որևէ շոշափելի արդյունքի:

Այլ է 2009-ից Հայաստան-Թուրքիա Արձանագրությունների խնդիրը, որոնք երբ իրերն իրենց աննուններով ենք կոչում, պետք է համարել գերտերությունների աշխարհա-քաղաքական կարիքներն իրագործող պատվեր, ինչպես նաև ՀՀ-ի և ԹՀ-ի ներքին գործերին միջամտելու կոպիտ փորձ:

Իրականում հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման խնդրում նույնպես պետք է անցնել հարաբերությունների կարգավորման իրավական հարթություն և գործել համաձայն Հաագայի Կոնվենցիայի 3-րդ բաժնի դրույթների: Այսինքն, սպառված համարելով հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման հարցում դիվանագիտական բոլոր առաքելությունների ու կողմերի գործադրած ջանքներն ու ճիգերը, պատմաբանների հանձնաժողով ստեղծելու փոխարեն, ստեղծել հակա-մարտության պատճառները քննող հանձնաժողով:

Դա նշանակում է նաև, որ գերտերությունները պետք է դադարեցնեն ճնշումները ՀՀ-ի, ԼՂՀ-ի և Հայկական Սփյուռքի վրա, վերջ տան Ցեղասպանության դատա-պարտման Կոնվենցիան շրջանցելու իրենց փորձերին, որոնք վտանգում են ոչ միայն հայության և Հայաստանի, այլև տարածաշրջանի բոլոր ժողովուրդների ու պետությունների անվտանգությունը:

Վերջին հարյուրամյակում, առավելապես այսօր, չկան խնդիրներ, որոնք չեն լուծվում միջազգային իրավական դաշտում: Որպես ուսանելի օրինակ պետք է միշտ նկատի ունենալ Միլոշևիչի և Սերբիայի ոչ վաղ անցյալի պատմությունը, որի բուն պատճառն այն էր, որ կարգավորման իրավական ճանապարհի փոխարեն ընտրվեց կամային - քաղաքական - ուժային կարգավորման ուղին:

Կովկասում խուսափելու համար բալկանյան ողբերգության կրկնությունից՝ ՀՀ-ին, ԼՂ-ին և Միսնկի համանախագահ երկրներին առաջարկում ենք, արդ և այսուհետ, հակամարտությունների խաղաղ կարգավորման համար ընթանալ հենց միայն միջազգային իրավական ճանապարհով ու այն սահմանող և առաջնորդող Հաագայի 18 հոկտեմբերի 1907 թվականի Կոնվենցիայով:

Հ.Գ. - Հաագայի Կոնվենցիայի ընդունումից հետո՝ Հայաստանի Հանրապետության առաջին (1918-1920 թթ.) և երկրորդ (1990 թ.) անկախացումից ի վեր, հայությունը տարածաշրջանում ենթարկվել է կոտորածների, պատերազմական հանցագործությունների, բռնազաղթի, ԼՂՀ-ն ու ՀՀ-ն ռազմական ագրեսիայի, շրջափակման, բնակչությունը՝ անմարդկային զրկանքների:

1988-ից Ադրբեջանն է շրջափակել Հայաստանը, 1993-ից՝ Թուրքիան, 1992-ից՝ Վրաստանը՝ վրաց-աբխազական համակամարտության պատրվակով ՀՀ-ին զրկելով Ռուսաստանի, Եվրոպական և միջինասիական երկրների հետ երկաթուղային հաղորդակցությունից: Թվում է, բաց է իրանական ուղղությունը, սակայն, այդ ուղղությունն էլ հարավից փաստացի փակ է նույնպես Իրաքի վրա ամերիկյան հարձակումների (1992) և ներխուժուման (2001) պատճառով:

Կատարյալ մի ճգնաժամային իրավիճակ, որից դուրս գալու լուծումները, որ առաջարկում են Հայաստանին իբր իրատեսական քաղաքականություն վարելու կողմնակիցները, ամեն տեսակ գիշումների գնալն է, ինչը նշանակում է տարածաշրջանում հայության և Հայաստանի վերջը: Մեկ այլ տարբերակով՝ դա Թուրքիայի հետ դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատումն է, որը ներկայացվում է իբրև անվնաս քայլ, և որը իրականում նշանակում է փոխադարձ ճանաչում, ինչն իր հերթին նշանակում է ձևացնել, թե ՀՀ-ն և ԹՀ-ն խնդիրներ չունեն և կամ, որ այդ խնդիրների լուծումները կրկին հետաձգվում է անորոշ ժամանակով:

Իրականությունն այն է, որ տարածաշրջանի և ոչ մի ժողովուրդ ու երկիր անմասն չի մնալու ապագայի սպառնալիքներից և դավադրություններից, եթե նրանցից ամեն մեկն իր կարգին չընտրի գոյություն ունեցող խնդիրների ու հակամարտությունների խաղաղ կարգավորման իրավական ճանապարհը:

Բոլոր ոչ իրավական՝ քաղաքական, տարբերակները գերտերությունների համար պատանդի կարգավիճակում են պահելու հակամարտող կողմերին՝ նրանց երկրներն ու սերունդները, և հիսուն տարին մեկ նոր ուժով է բորբոքվելու հակամարտությունն ու

դիմակայությունը, պատերազմն ու քառուղ` Բալկաններում, Միջին Արևելքում, Կովկասում, Աֆղանստանում: Հենց այն գծով, որի շուրջ սիրում է դատողություններ անել Թուրքիայի նոր Արտաքին գործերի նախարար Ահմեդ Դավութօղլուն, ում ի դեպ, ժամանակին կոչել էին Արևելքի Քիսինջեր:

Ծանոթագրություն

1. Իրականում այդ քառուղուն 120-ամյա է, եթե ոչ ավելի: Գերտերությունները դա կոչեցին Հայկական հարց, որ Արևելյան հարցի մեկ բաղկացուցիչ մասն էր: Տես, ‘Ուխտ Արարատի’, թիվ 1 (17), մարտ - ապրիլ, 2009, էջ 26 և պարբերականի այդ համարն ամբողջությամբ:
2. Հայոց (և այլոց) քաղաքակրթական խնդիրներին վերաբերող հոդվածների ու հրապարակումների շարքը ‘Սադրանքի փիլիսոփայությունը’ վերնագրով` Տես, www.oukhtararati.com կայք:
3. Բուն խնդիրները չնկատելու, շրջանցելու արդի վերլուծաբանների ու քաղաքագետների վարքագիծը հիշեցնում է այն հայտնի առակը, երբ ապարանցուն հարցնում են. ‘Տեսնո՞ւմ ես այն անտառը’: Վերջինս պատասխանում է. ‘Լավ չեմ տեսնում, ծառերը խանգարում են’:
4. Տարածաշրջանում խաղաղության ռեժիմի պահպանման կարևոր քայլերից մեկն էլ կարող է լինել Հայաստանի Հանրապետության կողմից Մշտական Չինված Չեզոքության հայտարարությունը: Այդ մասին տես, ‘Մշտական Չինված Չեզոքություն ՀՀ արտաքին քաղաքականության ռազմավարության գլխավոր ուղղությունը’ հոդվածը www.oukhtararati.com կայքում:
5. Չգիտես` ինչո՞ւ, պարտադիր կրկնվող պայման է դարձել այն գործողությունը, որ երրորդ կողմը` այս դեպքում ԱՄՆ-Խորայել-ԵՄ այլանսը, հին սկզբունքները շատ ավելի վատ տեսքով ներկայացնի հակամարտող կողմերին, այդպիսով ավելի դժվարին դարձնելով ցանկացած կարգավորում: Այդպես է Հայաստան-Թուրքիա Արձանագրությունների պարագայում, որը 1987 թ. Եվրոպառլամենտի հայտնի բանաձևի դրույթների շատ ավելի վատ մշակված տարբերակն է: Վստահաբար, այդ ձեռագիրը կրկնվելու է Մադրիդյան նորացված սկզբունքների դեպքում, որոնք շատ ավելի վատն են լինելու, քան մինչ այսօր ներկայացվածները:

